

GUMİLEV, L. N. (2003), *ETNOGENEZ HALKLARIN ŞEKİLLENİŞİ, YÜKSELİŞ VE DÜŞÜŞLERİ*, *İngilizce'den çeviren: D. Ahsen Batur*, Selenge Yayınları, 523 s., İstanbul.

Nuh TOZLU*

1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ortaya çıkmaya başlayan ve küreselleşme adı verilen süreçte en çok tartışılan konuların başında "etnisite, etnik gruplar" ve ilintili kavramlar gelmektedir. Dünyanın değişik bölgelerindeki milliyetçilik hareketlerine eş olarak patlayan etnik gerginlik ve çatışmaların gölgesinde seyreden bu tartışmalar bir kez daha gözlerimizi "kabile, kavim, halk, etnisite, etnik grup, millet, ümmet" gibi kavramlara çevirdi. Halen de sık bir biçimde kullanılan bu kavramlara kulaklarımız aşına olmasına rağmen; bunların içeriği hakkında pek bir bilgi sahibi olmadığımız da aşikârdır. Kabile nedir? Halk nedir? Etnik grup ne demektir? Millet ne anlama gelmektedir? Ümmet nasıl tanımlanabilir? Halklar, kavimler, etnik gruplar nasıl ortaya çıkarlar, nasıl şekillenirler, nasıl yükselirler? Sonra da nasıl düşüşe geçerek tarihin belli bir evresinde çökerek yok olurlar? Bu sorulara bugüne kadar ülkemizin sosyal bilimler dünyasında cevap verilemedi. Bu sorular cevap vermek üzere ilmi yöntemlere göre yapılmış çalışmalara rastlanılmadı. İşte; Gumilev'in halkların şekillenışı yükselişi ve düşüşlerini bilimsel bir yöntemle kuramlaştırdığı ve uluslararası literatürde "etnogenez" adıyla tanımlanan bu kuram, bu etnogenez sürecinin tüm zamanlar ve tüm mekânlar için evrensel bir yasasını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla; bu etnogenez kuramını kuran, dünya bilim dünyasında bu alanın piri kabul edilen tarihçi Gumilev'in kitabının Türkçe'ye kazandırılması, ülkemiz sosyal bilimcileri için değerli bir hazineye kavuşma anlamına gelmektedir. Bu bakımdan Selenge yayınlarının sahibi ve aynı zamanda bu kitabın mütercimi D. Ahsen Batur'a ne kadar teşekkür edilse azdır.

Kitabın yazarı ve halkların şekillenışı yükselişi ve düşüşü kuramı olan etnogenez kuramının kurucusu L. N. Gumilev, 1912 Petersburg doğumludur. Babası Rus, annesi ise zamanın gözde şairesi Kırım Tatarı AnnaAhmetova'dır. Babası Stalin döneminde rejim muhalifi olmak suçlamasıyla kurşuna dizilen Gumilev'in kendisi de yine aynı dönemde, 1935-1949 yılları arasında, üç kez tutuklanarak hapse mahkum edilmiştir. Ünlü Rus tarihçileri olan M. İ. Artamonov ve V. V. Struve'nin yanında yetişen Gumilev, akademik çalışmalarını daha ziyade Eski Türk Tarihi üzerinde yoğunlaştırmış ve bu alanda haklı bir üne kavuşmuştur. 1992 yılında hayata gözlerini yuman Gumilev'in bu kitabı dışında on beş kadar kitabı ve dört yüz civarında makalesi vardır. Çoğu kitabı Selenge Yayınları'nca Türkçe'ye aktarılan Gumilev'in önemli kitapları şunlardır: *Eski Türkler*, *Hunlar*, *Hazar Çevresinde Bin Yıl*, *Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları*, *Muhayyel Hükümdarlığın İzinde*, *Son ve Yeniden Başlangıç*, *Büyük Hazar Tarihi*, *Avrasyadan Makaleler*.

Kitap, yedi kısımdan oluşmaktadır. Konunun içeriğinin anlatıldığı kısım ise; altı ana bölümden oluşmaktadır. Bu ana bölümler de kendi içerisinde daha alt bölümlere, onlar da yine daha alt bölüm sayabileceğimiz başlıklara ayrılmaktadır. Bu yönüyle kitap sıkı dokunmuş bir iplik gibidir. Bu, kısım, ana bölüm ve alt bölümler şunlardır:

---

* Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

- 1- Çevirmenden
- 2- Giriş
- I- Görünenler ve görünmeyenler üzerine
  - 1- Konu ve önemi
  - 2- Etnoğrafyanın faydaları ve aşılması gereken güçlükler
  - 3- Tabiat ve tarih
- 4- Etnos var mı?
  - II- Etnosun özellikleri
    - 5- Etnos ve etnonim
    - 6- Etnos özelliği olarak mozaik yapı
    - 7- Etnik davranış kalıpları
    - 8- Bir sistem olarak etnos
    - 9- Süb-etnoslar
    - 10- Süper etnoslar
    - 11- Etnogenezin algoritması
    - 12- Etnik temaslar
  - III- Tarihte etnos
    - 13- Umum dünya tarihi hakkında düşünceler
    - 14- Etnik tarih hakkında düşünceler
  - IV- İçimizdeki doğa
    - 15- Etnos ve popülasyon
  - 16- Filogenez mi, etnogenez mi?
    - 17- ölümsüzlük neden ölümden daha korkunçtur
    - 18- tezatlar kümesi
  - V- Etnogenezdepassionerlik
    - 19- Etnogenetik işaret yahut X faktörü
    - 20- Passioner basıncı
    - 21- Süb-passionerler
    - 22- Passionerliğin sönüşü
  - VI- Bilimler Arasındaki Köprü
    - 23- Sistemde alan
    - 24- Passionerliğin doğası
    - 25- Passionerlik ve bilinç alanı
    - 26- Bilimsel araştırma usulü
    - 27- Passioner yükseliş safhaları
    - 28- Yerinden oynatma
    - 29- Kırılma safhası
    - 30- Etnik atalet safhası
    - 31- Obskürasyon safhası
    - 32- Sonun ardından
- 4- Son söz
- 5- Kitapta geçen bazı özel terimler
- 6- Kaynakça
- 7- Dizin

Çevirmenden kısmında, kitabın müterciminin eser ve konu hakkındaki tespitlerine yer verilmektedir. Eser, ilk olarak 1978-79 yılında Rusça olarak yayınlanmıştır. 1990 yılında ise, İngilizce'ye çevrilmiş, bu çeviriyle; eser Gumilev

tarafından yeniden gözden geçirilerek Sovyet ideolojisinin etkisiyle yazılan bazı ifade ve kısımlar çıkarılmıştır. Bugün Türkiye’de ismi ve terminolojisi bilinmeyen, kürsüsü dahi olmayan bu bilim dalının Avrupa’daki öncüsü, Toynbee’dir. Gumilev, gerek Toynbee gerekse de diğer Rus etnogenez bilimcilerine ağır tenkitlerde bulunarak kendine has terminolojisi olan kuramını ortaya koyar. Bundan dolayı; Gumilev’in diğer eserlerini anlamak için bu kitap aynı zamanda bir anahtar vazifesi de görmektedir.

Giriş ve diğer bölümler hakkında bilgi vermeden evvel şunu da hemen belirtelim ki; gerek bu bölüm gerekse de diğer bölümlerin anlaşılabilmesi için belli bir birikime ve dikkatli, ağır bir okumaya ihtiyaç duyulmaktadır. Eserdeki terminolojinin okura yabancı geleceği aşikâr olduğundan kitabın sonuna bir terimler sözlükçesi konulmuştur. Aynı zamanda; eserin dipnot kısımlarında da bazı terimlerle ilgili açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalara da dönülerek ve üzerinde düşünülerek eser okunduğu zaman anlama sağlanacaktır. Yine de bazı noktalar tam olarak aydınlığa kavuşamayabilir de. Kitap, tabir-i caizse çetin bir cevizdir.

Kitabın giriş kısmında konuyla ilgili temel kavramlar açıklanarak etnos kavramının tanımlaması yapıp konunun bilimsel çerçevesi ortaya konulmaktadır. Bu kavramsal çerçeve, tarihten desteklenen örnek ve verilerle de somutlaştırılarak okurun gözleri önüne serilir. Gumilev’e göre etnos, tabii bir fenomendir. Biyo-fiziksel bir olaydır. Bu tabii biyo-fiziksel olay da biyosferdeki canlı madde enerjisi demek olan passionerlik sonucunda ortaya çıkar. Etnos kavramı, kendine has ve dinamik davranış kalıbı sergileyen tüm benzeri toplumlardan ayrılan farklı bireylerin meydana getirdiği sabit bir topluluk anlamında, insanın, tabii çevreyle ilişkisi meselesinin içindedir. Hatta bir adı daha atılarak şu da söylenebilir ki; etnos, biyosferle sosyosfer sınırında yer alan ve dünyanın biyosfer yapısında yeterince özel bir fonksiyon üstlenen bir olaydır. İnsanlığın tabii çevreyle ilişkisi etnik kollektifler vasıtasıyla gerçekleşir. Tüm bu tespit ve değerlendirmeler bizi Gumilev’in kuramının madde temelli olduğuna sonucuna götürmektedir. Etnosun maddenin bir hareketi, bir eylemi olduğu sonucuna vardır. Dolayısıyla Gumilev’in kuramının temelinde doğa bilimleri; fizik ve biyoloji yer almaktadır. Bu, kitapta kullanılan onlarca biyoloji ve fizik teriminden de anlaşılabilir. Bu doğa bilimine yine bir doğa bilimi sayılabilecek coğrafya da eklenebilir. Etnos; bu üç bilimin kesişim sınırlarında yer alır ve böylece tarih dediğimiz zaman-mekân dizgesi ortaya çıkar. Tarih, etnosların vücut bulduğu, etnosların şekillendirdiği bir resimdir.

Etnosu doğal bir süreç olarak gören Gumilev, yeryüzünde herhangi bir etnosa mensup olmayan bir tek insan bile bulunmadığını belirterek etnik mensubiyet şuurunun evrensel olduğunu da belirtmektedir.

Kitabın birinci bölümü olan görünenler ve görünmeyenler üzerine de etnos kavramının çerçevesinde konunun önemi üzerinde durulmaktadır. Tabiat ve tarih arasındaki ilişki incelenirken etnografyaya başvurulmasının gerekli olduğunun belirtildiği bu bölümde, etnosun ne olup olamayacağına, onu diğer biyolojik ve sosyolojik kategorilerden ayırt eden özellikler kümesine de değinilmektedir. Bunca bilgiye rağmen nasıl olup da küçük bir kabilenin dünyanın yarısında hakimiyet sağladığı, nüfusunu artırdığı ve daha sonra da ortadan kaybolup gittiğinin açıklanamadığını vurgulayan Gumilev, bu durumu açıklayabilmek için etnografyanın rehberliğine ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Tüm doğa olayları gibi etnosları da içine

alan bir tekâmül veya gelişim kanunu vardır. İşte; halkların şekillenışı ve tarih sahnesinden silinişinin çeşitli süreçlerini inceleyen bu bilime etnogenez adı verilmektedir. Şimdiye kadar, toplumların gelişim ve çöküşlerini inceleyen Polybius, İbn Haldun, Vico, Danilevsky, OswaldSpengler ve A. Toynbee, bu soruna kesin bir çözüm bulamamışlardır. Öyleyse; tarihi zamanlara geri dönülerek etnosların varlığının izleri aranmalı ve bu izlerden hareketle sonuçlara varılmalıdır. Alt paleolitik devirde bir olgu olarak etnoslara rastlanılmamaktadır. Ancak; geç neolitik ve bronz çağı(M.Ö 3-2. binyıllar) halkları tarihi kabul edilebilir. Bundan dolayı Gumilev, kuramını doğrulayabilmek adına M.Ö XII. yüzyıldan M.S XIX. yüzyıla kadarki, daha açık bir tanımla Truva'nın düşüşünden Napolyon'un yenilişine kadarki dönemi esas alır. Bu dönemdeki tüm meseleler, tarih, coğrafya ve biyoloji bilimlerinin kesişme noktasında incelenerek bir sonuca ulaştırılabilir. Bu da tabii bilimlerle sosyal bilimler arasında sağlam bir ilişki kurulmasını gerektirir. Coğrafya bilmeyen tarihçi tökezler. Tarihi olaylarla doğadaki değişiklikler birbiriyle karşılaştırılmalıdır. Bugünkü Moğolistan ve Kazakistan bozkırlarında kalıntılarına rastlanan ormanlar, bizlere tabii coğrafyanın bir zamanlar farklı olduğunu göstermektedir. Bu ormanların ya kuraklık sonucu ya da insan tahribatı sonucunda yok olmasıyla tarihi vakalar meydana gelmiştir. Bu bağlamda hemen akla Atatürk'ün Türk Tarih tezi gelmektedir. Bu tezde de, Orta Asya'da yaşanan kuraklıklar sonucu Türklerin değişik coğrafyalara yayıldığı belirtilmekteydi. Bu benzerlikler şaşırtıcıdır.

Etnosun homo sapiens türünün kendine özgü var olma şekli, etnogenezin ise; tarihi ve chronomiclandşaftfaktörlerin kombinasyonu ile belirlenen bir tür iç şekillenmenin lokal varyantı olduğunu belirten Gumilev, daha sonra, etnosun ne olmadığını tartışır. Etnosun gözle görülen özelliklerini değerlendiren Gumilev, bu özelliklerin yanıtıcı olduğunu ve çoğu kez bunların etnosla eş tutulduğunu belirtir. Ve her şeyden önce etnosun sosyal bir olay olmadığını belirtir.

Etnos, bir dil birliği değildir. Çünkü iki, üç dilde konuşan birçok etnos olduğu gibi, aynı dili konuşan çeşitli etnoslar da vardır. Meksikalılar, Perulular ve Arjantinliler İspanyolca konuşmalarına rağmen, İspanyol değildir; keza son döneme kadar sadece İngilizce bilen İrlandalılar ise; sonuçta İngilizleşmediler. Demek ki meselenin dil olmadığı sonucuna varılabilir.

Etnos, sosyal bir olay değildir. Böylece etnosun sosyal-tarihsel bir kategori olduğu fikri de reddedilmiş olur. Kendi kuramının diyalektik materyalizmi esas aldığını belirtmesine rağmen, bu bakımdan, Gumilev'in Marksist tarih felsefesinden de önemli ölçüde ayrıştığı görülür.

İdeoloji ve kültür de birer işarettir; ama bunlar etnos için bir mecburiyet değildir. Gumilev'in ideolojiyi burada daha geniş kapsamda dinle özdeşleştirdiğini de belirtelim. Bütün Ortodokslar Konstanipolis imparatorluğunun tebaası sayılırdı. Ama vaftizli Bulgarlar, Yunanlılarla savaşa tutuşup da Ortodoks rus devleti Çargrad(İstanbul)'a tabi olmayı reddedince bu birliktelik bozuldu. Peygamber Muhammed'in halefleri olan halifeler de buna benzer ümmet umdesi geliştirmeye çalıştılar; ama bu idea gerçek hayatla rekabete dayanamadı ve İslam dünyasında da etnoslar oluştu.

Etnosun biyolojik taksonomik birimlerle, yani ırk ve popülasyonla aynı şey saymak da yanlıştır. Çeşitli atalardan türemeyen etnos yoktur. Etnosları ırklarla karıştırmamak gerekir.

Etnos, ortak iç yapıya ve kendine özgü davranış kalıplarına sahip bireyler topluluğudur ve her iki component de (tabii ve sosyal) dinamiktir. Dolayısıyla etnos, sosyolojik, biyolojik ve coğrafi fenomenlerden herhangi birine indirgenemeyen elementer bir fenomendir.

Etnogenez süreçlerinde daima iki veya daha fazla komponent bulunduğunu belirten Gumilev, farklı etnosların karışımın bazen sağlam ve yeni bir yapı, bazen de dayanıksız yapılar ortaya çıkardığını belirterek, sağlam yapıya Slav, Ugor, Alan ve Türklerin karışmasıyla doğan Velikorossları örnek verirken, dayanıksız yapılara da Çin sınırlarında ortaya çıkan Moğol-Çin, Mançu- Çin melezlerinin oluşturdukları toplulukları örnek verir.

Gumilev'e göre, etnogenez sürecinin dış müdahaleler olmaksızın tamamen sönmesi, 1200-1500 yılda tamamlanır. Bir halk, bu kadarlık bir zaman diliminde doğar, şekillenir, yükselir, düşer ve yok olur.

Kitabın ikinci bölümünün başlığı etnosun özellikleridir. Bu bölümde daha ayrıntılı bir biçimde etnos denen sistem ortaya konulur ve daha üst sistemler olan süper etnoslarla daha alt sistemler olan süb-etnoslar hakkında bilgi verilir. Etnogenez sürecinin inkişafında tesiri olan amiller üzerinde durulur.

Bu bölümde öncelikle etnos isimlerinin aldatıcılığı üzerinde durularak gerçek etnos adıyla atnosa mensup insanların benimsedikleri adın (etnonim) aynı olmadığı belirtilir. Çoğu defa aynı adı taşıyan birkaç farklı etnosa veya tersine, farklı adlar taşıyan tek bir etnosa rastlanıldığı belirtilir. Türk, Tatar ve Moğol etnonimlerini bu babda örnek verilir. Keza; Romalı adı da örneklenerek bir etnosun adının içeriğinin zamanla değiştiği dikkatlere sunulur.

Kader birliğinin, yani aynı tarihi ve siyasi hayatın, etnosun oluşumunda belirleyici olamayacağı da belirtilir. İki, üç halkın tek bir tarihi kaderi ve bir halkın farklı tarihi kaderleri olabilir. Örneğin Anglo-SaksonlarlaWellsKeltleri XIII. Yüzyıldan itibaren devlet olarak birleşmelerine rağmen, tek bir etnos haline gelememişlerdir. VII. Yüzyılda İran'a bağımlı olan doğu Ermenileri ile Bizansa bağlı olan batı Ermenilerinin kaderi farklı idi; ama etnik birlikleri bozulmamıştır.

Her etnos, bünyesinde gerek zaman ve gerekse de sosyal strüktür açısından farklılıklar gösteren bazı etnoğrafik tiplere sahiptir. Gumilev, etnos yapısındaki bu alt etnik sistemlere süb-etnos adını verir. Örnek olarak İskoçyalıları ve Rusları verir. İskoçyalılar; highlander(kelt) ve lowlander(Tweed vadisi sakinleri) lardan oluşurlar. Beyaz Deniz Rusları (Pomorlar), Petersburg İşçileri, Volga ötesindeki eski ayinciler, Sibiryaya altın arayıcıları, orman ve bozkır köylüleri ile Don ve Ural Kossakları da birbirine benzemiyorlardı. Ama bu farklılıklar tek bir etnosadahlı olmayı engellemiyordu.

Etnosun bir üst biçimi ise süper etnostur. Süper etnos, bir bölgede aynı anda ortaya çıkan; ekonomik, ideolojik ve siyasi temaslarla karşılıklı ilişkiler içinde bulunan etnoslardan oluşmuş mozaik bir bütünlüktür. Müslümanlar (Arap, Pers, Türk,

Berberi) ve Ortodokslar birer süper etnos örneğidirler. Süper etnos, içeriği itibariyle ümmet kavramına denk düşmektedir.

Etnoslar şekilleniş, yükseliş ve çöküş aşamalarında zamanı dört biçimde algırlarlar. Etnogenez seyrinin kimi duraklarında o toplumda dünyayı farklı algılama ve hissetme biçimleri ortaya çıkar. Gumilev, buna dört zaman adını verir. Pässeizm zamanı, etnosun yükseliş safhasına denk düşer ve bu zamanda Thermapyle'de Ispartalı BasileusLeonidas, Roland, Kulikova savaş meydanında ölen Sergi Radonejsky ve Mısır'da piramitleri yükseltenler gibi passionerler ortaya çıkar. Aktüalizm zamanı, etnosun yükselişinin durduğu, yavaş yavaş inişe geçtiği akmatik safhaya denk düşer. Bu zaman, gününü gün etme zamanıdır. Roma'da GaiusMarius, Atina'da Alcibades, Fransa'da XIV. Louis ve Rusya'da İvan Grozniy bu zamanın örnekleridir. Fütürizm zamanı, etnosun çöküş safhasına denk düşer. Bu zamanda ütopyacılık artar. Eflatun idealizmi, Yahudi kiliazmı, Maniheizm, ve Bahreyn bedevileri Karmatiler buna örnek verilebilir. Etnosun son zamanı ise; zamana karşı kayıtsızlık zamanıdır. Bu zaman etnosun yok oluş safhasına denk düşer. Küçük burjuvacılık bu zamanın ürünüdür.

Etnosun dayanıklılığını sağlayan karmaşıklığıdır. Bir etnosun bünyesindeki farklı sübetnoslar, onlarında altında yer alan daha küçük oluşumlar olan konsorsiyum ve konviksiyumlar(kabile, klan, korporasyonlar, yerel gruplar, insan grupları) isyan, kargaşa, fesat ve barış dolu yüzyılları ortaya çıkararak etnosun uzun ömürlü olmasını sağlarlar.

BretonKeltleri, Bask kökenli Gasconyalılar, Alemannların torunları Alsaslılar, Roma grubunun bağımsız birimi Provansallar, Burgundlar, Normanlar, Akvitanyalılar, Savoiler bin yıllık bir etnogenez sürecinden sonra Fransız etnosunu oluşturdular.

Sübetnos babında Gumilev, bunların zamanla eriyip giderek yerlerine yenilerinin geleceğini de belirtir. Kossaklar, Pomorlar, Çeldanlar ve Eski Ayincilerin Rus etnosunun içinde zamanla eriyip gittiğini belirtir. Bir diğer belirttiği önemli husus da sübetnoslarla sosyal sınıfların birbirleriyle örtüşmediğidir. Sübetnosların bünyesinde de daha küçük taksonomik birimler yer alır. Bunlar, konsorsiyum ve konviksiyumlar(kabile, klan, korporasyonlar, yerel gruplar, insan grupları) dır. Bu küçük gruplar etnogenezin başlangıcında yer alırlar. Konsorsiyumlar aynı tarihi kaderin birleştirdiği insan grupları, dernekler, ortaklaşa çalışmak üzere kurulan birlikler, tarikatlar, çeteler vb. oluşumlardır. Konviksiyumlar ise; aynı tarz hayat ve ailevi ilişkilere sahip gruplardır.

Gumilev'e göre, bugün, tarihte kaybolarak yerlerini yenilerine bırakmış olan yirmiden fazla süper etnos bulunmaktadır. Bir süper etnos yok olduğunda ortaya çıkan sonuç, Basklar, Arnavutlar, Kafkasyadaki bazı dağlı halklar, Kuzey Amerikadakiİrokezler, Avustralya yerlileri, İzlanda Vikingleri, Mısır'daki Kıptiler gibi bakiye halinde kalan adacıklardır. Bu adacık halindeki etnoslar, statiktir. Bu bakiye etnosların bir kısmı tarihten silinmekte, bir kısmı diğer etnoslar tarafından imtisal edilmekte, İrokezler gibi bir kısmı ise kimliğini muhafaza etmektedirler. Bu halklar, haddinden fazla yaşlanmış ve homeostaz safhası (çevreyle denge sağlamış) na girmiş halklardır. Sadece bu bakiye halklar değil, sürekli babalar ve oğullar probleminin ortaya çıktığı dinamik halklar da ebedi değildir. Tüm etnoslar bir gün ölecektir. Tarihten silinecektir.

Tarihten silinme ya da etnosun ölümü, Kızılderili kabilelerinin Amerikalılar, küçük Hun etnosunun Çinliler tarafından soykırıma tabi tutulduğu örnekler dışında, o etnosa mensup bulunan fertlerin tek tek kırılması değil, etnik sistem bütünlüğünün parçalanmasıdır. Bu durumda son nefesini veren etnosun üyeleri, yeni komşu etnosların bünyesine karışarak onlar tarafından asimile edilirler. Belki etnosun bir kısmı bakiye olarak kalır; ama o da izolata dönüşecektir. Etnosların kaderi, var oluş ve yok oluş şekilleri hep aynıdır. Sadece bu sürecin işleyişi bakımından değil, etnik taksonomi bakımından da hiyerarşik bir düzen vardır. Biyosferin insani dünyası olarak en üstte antroposfer yer alır. Onun altında ise etnik tabakalar bütünlüğü olan etnosfer yer alır. Onun altında süper etnos tabakası ve silsile yoluyla daha alta yer alan etnos, sübetnos, konsorsiyum ve konviksiyum gibi tabakalar yer alır.

Etnosların ölümü kadar doğuşları da kayda değer gelişmelerin sonucunda ortaya çıkar. Ani tarihi değişikliklerin neticesi olarak sık sık, bir grup insan kendi halkından kopar veya yaşadığı çevreyi değiştirir. Zaman içinde kendine has davranış kalıbı geliştiren bu insanlar, çoğu defa yerlilerle ve diğer muhacirlerle kaynaşarak müstakil etnos oluştururlar. XVII. Yüzyıl sonlarında İngilizlerle bağlarını kesen Amerikalılar, İspanyol konkistadorlarının torunları Kreoller, Hintlilerden ayrılan Sihler, Moğol Buryatlar böyledir.

Etnoslar, her zaman temaslardan oluşur. Yeni etnoslar, yakın temas halinde yan yana yaşandığı dönemlerde ana etnik sübstratların, daha önce var olan etnosların kombinasyonundan, karşılıklı asimilasyonu neticesinde oluşurlar. Demek ki, yeni bir etnosun ortaya çıkışı, öncekinden farklı ve yeni davranış kalıplarının oluşturulduğu demektir. Bugünkü İspanyollar, eski İberler, Romalı kolonistler, German kabileleri (Süevler ve Vizigotlar)nin kombinasyonuyla bir etnos haline gelmiştir. Onlara Basklar, Alanlar, Sami Araplar, Mauriler, Hami Tavarıklar, Normanlar ve Katalonyalılar da karışmıştır. İngilizler, Angelleler, Saksonlar, Keltler, Danimarkalılar, Norveçliler, anjou ve Portou'dan gelen Fransızlardan oluşmuş karma bir etnostur. Velikorosslar (Ruslar), Doğu ve Batı Slavyanları, Finler, Ugorlar, Baltlar, Türkler (kıpçak ve tatar) ve az miktarda Moğollardan oluşmuşlardır. Eski Çinliler, Huang-Ho vadisindeki Mongoloidlerin çeşitli antropolojik tiplerine mensup birçok kabilenin karışımıdır. Onların arasında Avrupalı "Ti"ler de vardır. Hatta az nüfuslu izole, reliktetnoslar da antropolojik ve lengüistik özelliklerinde etnik sübstratların eski farklarını korurlar. Eskimolar, Mordvalar, Mariler, Evenkler, Hindikuş eteklerindeki Pathanlar bunlardandır. Bunlar antik dönemde karmaşık bir kompozisyonun etnik topluluklarıydılar.

Yalnızca etnoslar birbirleriyle temas etmez; süper etnoslar da daima temas halindedir. Lakin süper etnosların teması çok daha acılı olur. Bu durum, zayıf tarafı fiziken yok edilmesiyle sonuçlanır. Amerikalıların Kızılderililere, kauçuk fırtınasının yaşandığı Brezilya'da, İngilizlerin istila ettikleri Avustralya'da, Eski Çin uygarlığının kadim Tankut kabilelerinin kültürüne karşı çıktığı Huang-Ho vadisinde bu tür durumlar müşahede edilmiştir.

Etnik temasların farklı varyantları da bulunmaktadır. Waloonlarla Fleminglerin yaşadığı Belçika, İngiliz, Fransız ve Frank-kızılderili melezlerinin ülkesi Kanada, ayrılmadan evvel Norveç ve İsveç birer kseniya örneğiydiler. Bu halklar, bir arada yaşamalarına rağmen kaynaşmazlar ve simbiyozlara özgü görev taksimine yanaşmazlar. Etnosların simbiyotik ilişkilerinde ise; her etnos kendi landşaftına yerleşir

ve birbirleriyle yardımlaşır. Yakutlar Lena'nıngeniş subasar yerlerine, Evenkler tayganın sulak masiflerine yerleştiler. Kazaklar ve Kalmuklar bozkırlara, Ugorlar sık ormanlara, velikoroslar ise nehir vadilerine saçıldılar. Ve birbirleriyle yardımlaştilar.

Üçüncü bölüm olan tarihte etnosta Gumilev, dünya tarihi üzerinden tarih felsefesini tartışmakta ve Batılı tarihçileri sorgulamaktadır. Gumilev'e göre, medeniyetin ve toplumların ortaya çıkışını coğrafi sebeplere bağlamak mümkün değildir. Bu bakımdan bu iddianın savunucusu Toynbee'ye katılmak mümkün değildir. Yine; dünya tarihini kültür dönemleri halinde açıklayan kültür tarihi ekolüne de katılmak mümkün değildir. Gumilev bu batılı paradigmaları kabul etmeyerek Batılı tarihçilerin Avrupa-merkezciliklerini eleştirir. Batılı tarihçilere göre, Türkler ve Moğollar, Çin, İran ve Bizans barbar kenar mahallelerdir.

Bu kısa bölümden sonra gelen dördüncü bölüm içimizdeki doğa başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, etnik fenomenlerdeki iki hareket şekliinden biri olan biyolojik, diğeri ise sosyaldır, etkenlerin etnosların oluşumundaki yeri tartışılmakta ve evrimin etnogeneze süreçlerindeki işlevine değinilmektedir. Şu veya bu sosyal kisveye bürünmüş emsalsiz ve tekrarsız biyofiziksel realiteler olan etnoslar, hayvani dünyada onun muadili sayılabilecek popülasyonlarla aynı değildir. Popülasyon, birkaç jenerasyon boyunca belli bir bölgede yerleşen bireyler topluluğudur. Halbuki etnos, benzer bireylerin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir bütün değildir. Aksine gerek genetik gerekse de fonksiyon açısından farklı bireylerin oluşturduğu bir sistem ve aynı zamanda onların pek çok jenerasyon boyunca sürdürdükleri (teknik, antropojenetik çevre ve kültürel tradisyon) faaliyetinin bir ürünüdür. Tarihi zaman duygusu, dinamiketnosun bir özelliğidir.

Yeni bir etnos, eski kurumları ortadan kaldırır. Bir insan yeni bir etnosa oluşum esnasında intisap edebilmek için eskileri bütünüyle bir kenara atmak zorundadır. Romalılaşmış Kvirit kurt kabilesi, ilk Hristiyan ve Müslüman konfesyional cemaatler, İskoçya, İzlanda, Normandiya ve İngiltere'ye yerleşen Viking savaşçıları, XIII. Yüzyıl Moğolları bu şekilde oluşmuştur. Bu yeni etnosun çekirdeği olan ilk topluluğun oluşumunda ana rolü oynayan unsur, belli özelliklere sahip insanların birbirlerine karşı duydukları bilinçaltı cazibedir. Bu cazibe güçlendiği zaman etnik geleneğin oluşumu için gerekli şartlar ortaya çıkar. Bunu sosyal kurumların oluşumu takip eder. Viking korsan çetesi, Mormon dini tarikatı, Budist rahip cemaati seçtikleri amaç ve tarihi kaderle birbirlerine sıkıca kenetlenmişlerdir. Bu tür çekirdek topluluklar "konsorsiyum" adını alırlar. Bunlar uzun ömürlü değildir ve birçoğu henüz banileri hayattayken parçalanır. Yeni bir etnosun teşekkülü aynı zamanda, landsaftın yeni taleplere göre yeniden tanzimini de gerektirir. Bu fiziki anlamda enerji gerektiren bir iştir. Bir etnosun sistem olarak ayakta kalabilmesi, çevrenin sürekli mukavemetinin üstesinden gelebilmesi, enerji sarf etmesine bağlıdır. Hatta;etnosun çöküşü dahi ivmeyi doğuran sebebe karşı sarfedilen güce bağlıdır.

Gumilev'e göre etnik tarih diskret(döngüsel) dir. Bu tespiti kendisinden önceki tarihçilerden Shi-maChien'in " Üç hükümdarlığın yolu bitti ve yeniden başladı." sözleriyle veciz bir şekilde ifade ettiğini söyleyen Gumilev, aynı tespiti İbn Haldun'un da vardığını belirtir. Halklar doğar, büyür ve ölürler. Yerlerine yenileri gelir. Onlar da aynı akıbetten kendilerini kurtaramazlar. Tarih, kaza ve kaderdir. Ve bu süreç çizgisel olarak ilerlemez, döngüsel olarak tekrar eder. Her sonun ardından mutlaka bir başlangıç gelir. Ama bu başlangıç, hemen çevrimin bitiminde gerçekleşmez. Aradan

uzun zaman geçebilir. Örneğin, Bizans etnosu Heleno-roma etnosunun gelişme döneminde oluşmuş ve birkaç asır yan yana yaşamışlardır. Hunlarla Türkler, Türklerle Moğollar arasında yüzyıllar süren durgunluk döneminde bozkırlara bakiye etnoslar yerleşmiştir.

Beşinci bölüm olan etnogenezdepassionerlik bölümünde, passionerlik olgusu ele alınarak bunu doğuran sebepler, passionerliğin etnogenez sürecindeki işlevi ve seyri, passionerler ve sübpassionerler gibi konulara yer verilerek bunlar tartışılır. Yeni bir etnosun şekillenışı, daima bazı bireylerin sosyal ve tabii çevrenin değiştirilmesine yönelik maksatlı faaliyete karşı engellenemez deruni istekleriyle başlar. Bu bir genetik işaret sonucunda ortaya çıkar. Bu işaret(itki)e sahip bireyler, gelenek ataletini bozarak yeni etnosların doğuşuna yol açarlar. Bu genetik işaretin doğurduğu etkiye, güçlü arzuya "passionerlik" denilir. İhtirashlı kişiler olan passionerler, toplum çıkarlarını önde tutarak kendi hayatlarını tehlikeye atarlar. Passionerlik bütün insanlarda mevcut olan arzular yani nefistir. Açgözlülük/servet isteği, şöhrret tutkusu, hükmetme isteği gibi arzulardır. Passionerlik kendisini çok farklı tezahürlerde gösterir. Kimisinde kahramanlık, kimisinde canilik; bazılarında iyilik, bazılarında kötülük olarak tezahür eder. Bu passionerlik dürtüsü çok kuvvetlidir ve bilinçaltının, sinir sisteminin kendine özgü yapısının önemli bir işaretidir. Kendilerini şu veya bu ideale adayan passionerler sonucunda ortaya çıkan passionerlik, etnogenezin olmazsa olmazıdır.

Napolyon dizginlenemez bir hırsla sahipti. Bir passionerdi. Hükmetme isteği, onu Mısır'a çıkardı. Savaş, diplomasi, kanun koyuculuk, St Helena adasında hatıralarını yazması birşeyler yapmadan duramadığını gösteriyordu. İskender'i ta Hindistan'a fetihler yapmaya sürükleyen de passionerlik dürtüsüydü. İskender'deki şöhrret tutkusu ve gurur, bu enerji fazlalığı zaferlere yol açmıştı. Lucius Cornelius Sulla, Romalı bir patricien ve asildir. Zengin ve müreffeh bir hayata rağmen, kahramanlık ve ün dürtüsü uğruna orduya, savaşırlara katılmıştır. Bir Çek olup Prague üniversitesinde profesör olan Jan Huss, hayatını Çek Krallığında Çeklerin Almanlara göre vazife taksiminde birinci sırada yer almalarına adar. JeanneD'arc, XV. Yüzyılda Fransa'yı İngilizlerden kurtarmıştır. Passionerler başka sonuçlara da yol açarlar. Kendilerindeki passionerlik dürtüsünü böyle olmayanlara da bulaştırırlar. Passionerlerle doğrudan ilişkide bulunan uyumlular da kendilerini passioner kişi gösterirler. Ancak bu insanlar passionerlerden uzaklaşınca, tabii psiko-etnik davranışlarını tekrar kazanırlar. 1796 Avusturya-Fransa savaşında bir köprüde püskürtülen Fransızların zaferini ileri fırlayan Napolyon Bonapart sağlamıştı. Humbaracı askerler de tıpkı mıknaş tarafından çekilen demir tozları gibi köprüye koşmuşlardı. Koşup Avusturya askerlerini süngülediler ve zafer Fransızlara müyesser oldu. Napolyon kendi passionerliğini askerlerine endükte ederek, daha köylü ve eğitimsiz askerlerle Habsburgların seçkin askerlerden kurulu ordusunu yenmişti. İşte; her etnogenez süreci, çevredeki kişilerin severek kendilerine katıldığı küçük grupların (konsorsiyum) kahramanca ve bazen fedakarane sergiledikleri hareketlerle başlar.

Passioner basınç, savaşlarda passioner askerlerin ölmesiyle yok olur. Barış dönemlerinde de passionerlik sürekli azalır ve passioner tipler, istenmeyen, baş ağrısı tipler kabul edilirler. Bu Doğu için de Batı için de geçerlidir. Passionerler arkalarında varisler bırakmadan ölüp giderler. Onların yeri ve değeri ancak; dış darbeler etnosu sarstıktan sonra anlaşılabilirdi. Passionerler olmasa ne piramitler ne mabetler ne Amerika'nın keşfi, ne yer çekiminin icadı, ne de uzaya uçuşlar olurdu. Fakat bütün

bunlar vardır ve paleolit devrinden itibaren birikmeye başlamıştır. Yoksa, şu anda yeryüzünde çağdaş Fransızlar, İngilizler, Ruslar vs. değil, artık unutulmuş olan Sümerler, Piktler vb. yaşarlardı.

Bir diğer passioner tip, daha zayıf passionerliğe sahip olan sübpassionerlerdir. Bunlar, uyumlu, orta insanlardır. Akli başında, çalışkan ve titizlerdir. Fakat; süperaktif değillerdir. Bunlar, etnosun bünyesinde fevkalade önemli unsurlardır. Onu yeniden yapılandırır, passioner patlamaların şiddetini azaltır ve önceki numuneleri örnek alarak maddi değerleri çoğaltırlar. Ve dış düşmanlar ortaya çıkıncaya kadar passioner tiplere ihtiyaç duymadan toplumu rahatça yönetebilirler. Örneğin Vikinglerin İzlanda'da yaşayan torunları, zamanla passionerliklerini kaybettiler. Bunlar, XII. Yüzyılda uzak ülkelere karşı sefer düzenlemeye son verdiler. Cezayirli korsanlar, 1672'de adaya saldırdıklarında hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Evlerinin yıkılmasına, kadınlarına tecavüz edilmesine, çocuklarının köle olarak alınıp götürülmesine seyirci kalan İzlandalılar düşmana karşı koyma kararlılığını gösteremediler. Bu sübpassionerlerin bir kısmı da negatif passionerliğe sahiptir. Bunlar serseriler, serkeş askerler, soysuzlardır. Kendi çıkarları peşinde koşan bu negatif sübpassionerler, çöküşe yol açarlar. Roma, bunların yüzünden 410'da Gotlar tarafından işgal edildi. Passionerliğin azalması sonucunda ortaya çıkan "Gününü gün et." sloganı bu durumu açıkça özetler. Tarihte sübpassioner grupların en iyi temsilcisi serseriler ve profesyonel paralı askerlerdir. Üzerinde yaşadıkları dünyayı değiştirmek onların umurunda değildir. Passionerler, onlarsız yapabildikleri halde onlar, passionerler olmadan birer hiçtirler.

Passionerleri peşinden sürükleyenler değil de arkadan itenler olarak adlandırmak en doğru betimlemedir. Çoğu meçhul bir şekilde ölüp giden bu insanlar olmasaydı kitlelerin ataletini kırmak imkânsız olurdu. Hıdalgolar, şövalyeler, tacirler, korsanlar, misyonerler, konkistadorlar, ressamalar, passionerlik dereceleri farklı olsa da, öylebir iç gerginlik yarattılar ki XVI. ve XVII. Yüzyılda İspanya ve Fransa etnosları, bu passionerlik sayesinde yükseldiler.

Artık, başlangıç anının bir popülasyonun belli oranda passioner insanlarla birlikte ani bir parlamayla ortaya çıkışı olduğunu söyleyebiliriz. Yükseliş safhası tabii çoğalma ve inkorporasyonsonucunda passioner bireylerin sayısının hızlı artışıdır. Akmatik safha, passionerlerinin sayısının azalması ve sübpassionerlerin ortaya çıkışıdır. Kırılma safhası, sübpassioner tiplerin passioner bireylerin yerini almasıdır ki, sübpassionerler özellikleri sebebiyle ya etnosun bütünüyle yok olmasına yol açarlar ya dıştan gelecek bir istila hareketinde hiçbir varlık gösteremezler. Bu son durumda geriye sadece uyumlu bireylerden oluşan ve yaşadıkları bölgenin biyosenozun en üst tamamlayıcı halkası haline gelen bakiyeler kalır. Tarihleri yazıya geçirilmediği için asırların karanlığında kaybolan ve bu tüzden basit(ilkel) saydığımız tüm etnoslar, bu etnos içi evrim sürecinden geçerler. Bu gibi süreçler, özellikle süb etnik toplumlarda mesela; Sibiry Kossak(Kazak)larında görülür.

XIV. yüzyıldaki Ruslaşmış Hazarların torunları, Rusça "brodnik" olan adlarını Türkçe "Kazak" kelimesiyle değiştirdiler. XV-XVI. yüzyılda bozkır Nogaylarının baş belası oldular. Sonra Sibiryayı fethederek Pasifik Okyanusu sahillerine ulaştılar. XVII. Yüzyılda bu Rus kaşifler sert, taviz vermez insanlardı. Ama XVII. Yüzyıl sonuna gelindiğinde karakterleri değişmeye başladı. Artık bir sefere çıkılması istendiğinde gitmek istemiyorlardı. XVIII. Yüzyılda girişim ve kahramanlık, yerini korkaklığa

bırakmıştı. Nihayet XIX. yüzyılda Kossakların torunları, Çukçeler tarafından mağlup edildiler. Artık sıradan devlet serfleri haline gelmişlerdi. İsrâf edilen passionerlik enerjisi, arkasında önce sıcak, sonra soğuk ve en nihayet nemli bir kül bırakır.

Passionerliğin kahramanlık örneklerinde görüldüğü gibi ateşin olmasa da yine birtakım amaçlar uğruna pek çok şeyin feda edildiği derecesi nispeten düşük varyantları da bulunmaktadır. Gogol ve Dostoyevski'nin sanat uğruna yanıp tutuşmaları, Newton'un gönüllü olarak dünya zevklerinden el çekmesi birer passionerlik örneğidir. Çünkü sanat ve bilimin gelişmesi doğrudan eylemler gibi fedakârlıklar ister. Etnogenez süreçlerinde ise bilim adamları ve sanatkârların önemli bir yeri vardır. Daha az passioner olanların, ressam, şairler, öğretmenler, emektar askerler, mimarlar, adları meçhul ustalar ve daha pek çok mesleği kendi istekleriyle seçen kişiler, da etnogenezde rolleri vardır. Dante ve Michelangelo'nun İtalyan etnosunun entegrasyonu için CesareBorgia ve Machiavelli'nin yaptıklarından hiç de geri kalmadıklarını bir kez daha belirtmeliyiz. Helenlerin Homer ve Hesiod'uLycurgus ve Solon'la aynı kefeye koymaları da sebepsiz değildir. Passionerlik bakiye(persistent) etnoslarda dahi oldukça zayıf da olsa görülmektedir. Eskimolar, Tankutlar, Kızılderililer, Polinezyalılar, Aynular ve Evenkler buna örneklerdir.

Passionerliğin zayıflamasını engelleyen ve süreci etkileyen faktör, passioner genlerin gayr-ı meşru ilişkilerle popülasyona ekilmesidir. Böylece sonraki kuşaklarda farklı sosyal gruplarda bu passionerlerin torunları, bastard(piç)lar değişik sübetnoslarda ortaya çıkarak etnik rejenerasyon (sarsıntılardan sonra etnosun yeniden yapılanması vakıası) u gerçekleştirirler ve etnosun hayatı uzatılır.

Etnosun kırılma ve asimilasyon yoluyla yok oluşundan önce, onun iç yapısı basitleşir, davranış stereotipleri durağanlaşır. Ekstremal bireyleri kendi ortamında eriten vasatlık, toplumu zorunlu olarak gerekli dirençten mahrum kılar. Bunun sonucu o etnosun komşularının kurbanı olmasıdır. Bu durum tabiidir. Diskrettir. Etnoslar, yükseliş, akmatik, kırılma, atalet, obskürasyon, rejenerasyon ve relik(bakiye) safhalarını takib ederek son bulurlar. Bu tabii son buluştan sonra dahi o etnosun kültürü yüzyıllara taşabilir. Bu bakımdan kültürün tarihi etnosun tarihinden daha farklı seyrederek. İnsanoğlunun el emeği göz nuru olan kültürün kaderi ölüm değil, zaman içinde tahrib olmak ve unutulmaktır. Bu tahrib olma ve unutulmaya kadar kültür, sönmüş yıldızların parlayan ışığı hüviyetindedir.

Altıncı bölümde etnogenez olayının doğası ve seyri akraba bilimlerin verileriyle karşılaştırılarak anlatılarak halkların şekillenmesi yükseliş ve düşüşlerinin tüm etnoslar için geçerli olan sistematığı ortaya konulmuştur.

Etnoslar iki şekilde oluşur: farklılaşma ve kaynaşma. Bu da her zaman passioner bir itki sonucunda ortaya çıkar. Bu durum metaforik olarak şöyle açıklanabilir: Sentez tepkimeler, ilk komponentlerin, etnik sübstratların yapılarını bir anda kaybedip daha önce görülmemiş kombinasyonlarla yeniden kristalleştikleri akkor anında gerçekleşir. Bizans'ın oluştuğu II. Yüzyıl, Müslüman, Tibet ve Kuzey Çin etnoslarının oluştuğu VIII. yüzyıl, Ortaçağ Avrupa milletlerinin şekillendiği IX. Yüzyıl, Moğol ve Curcenetnoslarının oluştuğu XII. Yüzyıl ve velikorosların oluştuğu XIV. yüzyıl akkor dönemleridir. Muhtemelen bu tür olaylardan önce, bir inkübasyon(kuluçka) dönemi yaşanmıştır. Dolayısıyla; her yeni etnos bulunduğu coğrafyada ve civarında var olan sabık etnosların bir türevidir.

Etnoslar değişik ilişki biçimleriyle birlikte yan yana yaşayarak varolagelirler. Bu ilişki biçimlerinden biri kimeradır. Kimera, iki farklı ve uzlaşmaz sistemin bir bütünlük içinde kombinasyonudur. Zoolojide bir hayvanla bağırsaktaki bir kurdun kombinasyonuna kimerik bir konstrüksiyon denir. Hayvan parazit olmadan yaşayabilir, ama parazit ev sahibi olmadan çürüyüp gider. Bu bakımdan kimera, bir diğer etnik ilişki biçimi olan simbiyozdan farklıdır. Simbiyoza yengeci örnek gösterebiliriz. Tek başına yaşayan yengeç deniz şakayığını kendi kabuğu üzerinde taşır, deniz şakayığı ise; hem onu düşmanlarından korur hem de yengeç sırtında daha fazla besin toplayabilir. Avrupa'da XIII. yüzyılda savaşçı Livlerle birlikte askeri operasyonlar düzenleyerek Lett ve Kurşları ırgat durumuna düşüren Yuvarlak Masa Şövalyelerinin Baltık bölgesinde kurdukları devlet bunun tipik bir örneğidir. Ne Livlerin ne de LettlerinPskov ve Litvanyalılarla savaşmaya ihtiyaçları vardı, ama yabancıların hakim-i mutlak oldukları bir sistemde yaşıyorlardı ve kaçacak yerleri yoktu. Böylece başkalarının çıkarları uğruna kendilerini feda etmek zorunda kaldılar. Tuna Bulgarlarının ve Slavların simbiyotik ilişkileri de bir tür kimeraya örnek gösterilebilir. Kimera, etnik parazitliktir.

Gumilev'e göre etnik temaslar, süper etnik boyutta dört şekilde gerçekleşebilir ve elbette bu temasların belirleyici faktörü passioner basınç seviyesidir. Bu dört temas şekli şöyledir:

1- Passionerlik seviyesi düşük bakiye bir etnoslapassioner bir etnos yan yana yaşıyorsa, büyük ihtimalle birincisi asimile olacak ya da sıkılıp çıkarılacaktır.

2- Passionerlik seviyesi düşük iki veya daha fazla etnos yan yana yaşıyorsa, modusvivendi durumuna geçerek, birbirlerine tahakküm niyeti beslemezler.

3- Passionerlik seviyesi birbirine eşit etnoslar yan yana yaşıyorlarsa, bu durumda melezleşme kaçınılmazdır. Bu tür toplumlar mahvolmaya mahkûmdur; çünkü herkes birbirinin sırtından geçinmeye çalışır.

4- Melezleşme durumunda eğer passioner bir itki vücuda gelirse; bu durum yeni etnosların zuhurunu kolaylaştırır.

Bir enerji fenomeni, süreci olan etnogenezin temelinde passionerlik yatar. Passionerlik, etnogenezi besleyen enerji formunun etkisidir. Bundan dolayı; passionerlik, akılla, bilinçle ve bunların ürünü olan kültür ve teknolojiyle çelişir. Passionerlik hayatın ta kendisidir. Bu etnik süreçlerde "iyi" ölçütü yoktur. Sadece, ritm, hareket, gelişme vardır.

Kronolojik sosyal değişmeler ile etnogenetik süreçler hiçbir şekilde örtüşmezler. Mesela; Ruslar, bazen iki üç formasyon geçirebilir, bazen Partlar gibi tek bir formasyon halinde oluşur ve yok olur. İnsanlığın sosyal tekamülü progresivdir; fakat etnoslar yok olmaya mahkûmdur. Sosyal ritimler, bir spiral çevresindeki daimi spontan hareketlerdir. Etnik olanlar ise; ataleti çevrenin mukavemetiyle sönen daimi patlamaların yol açtığı kopuk hareketlerdir. Etnogenez, bir etnosunhomeostaz safhasına, bakiye hali, geçmesine yol açan çevrenin mukavemeti sebebiyle ana enerji şarjının (biyokimyasal enerji) tüketildiği atıl bir süreçtir. Bazı kimyasal reaksiyonlar nasıl sadece yüksek ısıda ve bir katalizör yardımıyla gerçekleşirse, madde hareketinin sosyal ve tabii formları arasındaki etkileşim de passionerliğin aşırı yoğunluğu

sayesinde gerçekleşir. Etnoslarpassioner itkiler sayesinde teşekkül eder ve hayatta kalır. Passionerlik gerilimi kaybolunca da tarihten silinirler.

Batılı gelişim teorisine göre ne yükseliş vardır ne düşüş. Hiçbir mesnedi olmadığı halde Avrasya kıtasının Batı yarımadasının insanlık tarihinde önemli bir yer tuttuğunu varsaymak alışkanlık haline geldi. Delil olarak ise, Hellas klasiklerinden yapılan alıntılar, Makedonyalı İskender'in seferleri, roma İmparatorluğunun kuruluşu, Rönesans çağının göz alıcı tabloları, büyük keşifler ve XVI-XIX yüzyıllar arasındaki kolonyal istilalar gösteriliyor. Ama bu arada adları sayılan "çiçeklenme" lerin sadece umum dünya tarihinin arka planında değil, Akdeniz havzası kanvasında dahi birer epizod teşkil ettiği görmezlikten gelindi.

Asaleten veya sahip olduğu servetle değil, kişisel vasıflarından dolayı en iyi olanların ortadan kaldırılması sistemi, tüm etnosların ortak özelliği ve aynı zamanda etnogenez sürecinin sönüş işaretidir.

Bir safhadan diğer bir safhaya geçiş etnoslar için tehlike taşımaktadır. Bir yılın nasıl gömlek değiştirirken zayıf ve korumasız ise, etnos da ruhunu yani davranış kalıplarını ve sosyal imperatifini değiştirirken güçsüzdür. Aztek ve İnkalar, dış müdahale sebebiyle tamamlanamayan dinamik safhadan akmatik safhaya geçiş döneminde ve tam büyüme çağlarında yabancı istilaya maruz kalmışlardır. (İspanyollar ve Portekizlilerin XVI. yüzyıldaki işgali) İnka ve azteketnosları XIII. Yüzyılda passioner itki ile şekillenmeye başlamışlardı.

Sombart'ın tacir milletler olarak gösterdiği halklar yüksek oranda melezleşmişlerdir. Toskana, İskoçya Lowlandları, Frizyalılar, Güney İtalya ve Endülüslüler böyle idiler. Kapitalist zihniyet, daima passioner yükseliş sırasında ortaya çıkan ilk yaratıcı şevkin fakirleşme belirtisidir.

Büyük bozkırda tarihi süreç içerisinde üç defa etnogenez başlamıştır. M.Ö V-IV. Yüzyıllarda Hunlar, V-VI. Yüzyıllarda Türkler ve Uygurlar, XII. Yüzyılda da Moğollar ve Sungarya taygalarında Mançurlar etnogenez süreçlerinden geçmişlerdir.

Etnogenez sürecini başlatan passioner patlama bir kural olarak önceki kültürün mahvı demektir. Eski Hristiyanlar antik heykel şaheserlerini parça parça ettiler, erken Gotlar, Vandallar ve Franklar muhteşem mimari yadigarlarla dolu şehir ve kasabaları yok ettiler.

Etnosların çöküş safhasında, teknofer büyüdüğü için, görünüşleri aldatıcıdır. Çünkü yüzü, çağdaşlarımızın ebedi olarak tasvir ettikleri refah ve gelişme maskesiyle örtülüdür. Oysa; bu medeniyetdenilen durum, obskürasyon safhasıyla eş anlamlıdır. Etnogenez safhaları birbirine öyle yavaş bir setirle geçer ki, bir kural olarak çağdaşları bunu fark edemezler. Ama tarihçi, bu geçişlerin, önemi ancak uzaktan fark edilen mühim olaylarla aynı anda gerçekleştiğini bilir.

Sonun ardından hatıra safhası gelir. Mazi hatırası passioner itki ataletinden uzun ömürlüdür. Şairlerin eserleri folklor parçalarında korunmuş, ressamların yapıtları halk sanat motifleri haline gelmiş, vatan savunucu kahramanların hikayeleri ise, efsaneler ve şarkılara dökülmüştür.

Eserin son sözünde Gumilev, etnogenez, halkların şekilleniş yükseliş ve düşüşünün mahiyetini vurgularak belirtir ve tüm etnogenez sürecini safhalarıyla birlikte içeren bir şema sunar. Gumilev'e göre tarihin gerçek gelişimini brownian hareketi (yağmur damlasının zikzaklı ama daima düz bir biçimde bulutlardan aşağıya inışı) gibi göstermek doğru değildir. Tarih, diskret bir etnogenez sürecidir. Düz değildir. Döngüselidir. Başı ve sonu olan, yeniden doğuşlarla ve ölümlere vuku bulan bir süreçtir.

ETNOGENEZ SAFHALARI

	Safhalar	İmperatifler	Safha Geçişleri
1	Etnosların ve bölge alanlarının ilk kombinasyonları	Değişik	-
2	Dünyayı ıslah etmek	Passioner patlama lazım; çünkü düzeni bozuk	-
3	Etnik formasyon ve yükseliş safhası	Olman gerektiği gibi ol.	-
4	-	Sen sen ol!	Akmatik safhaya geçiş
5	Etnik var oluş safhası: Start ve başarısızlıklar	Önceki imperatifin muhafazası	-
6	-	Büyüklerden bıktık	Kısmi kırılma: Atalet Safhasına geçiş
7	Atalet safhası	Benim gibi ol	-
8	-	Önceki imperatiflerin Ortadan kalkması	Çöküş, obskürasyon safhasına geçiş
9	Obskürasyon safhası	Bizim gibi ol!	-
10	-	Bir günlük beylik bir günlük beyliktir.	Çatışma ve çözülme
11	Hatıra safhası	Bir zamanlar ne güzeldi	-

12	-	Haline şükret Troll!	Homeostaz safhasına geçiş
13	Homeostaz safhası	Mazinin unutulmuşu	Etnosun ikinci kombinasyonuna dönüşü ve yeni bir etnoge-başlangıç noktası

Halkların Şekillenışı Yükseliş ve Düşüşleri, kitapta geçen bazı terimlerin açıklandığı sözlükçe, ardından kaynakça ve ayrıntılı bir dizinle beraber sona erer.